

На правах рукопису

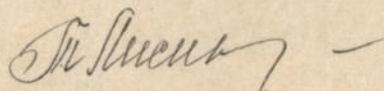
Лісінська Тетяна Юріївна

**ФОРМУВАННЯ
ЕСТЕТИЧНОГО СМАКУ МОЛОДШИХ
ПІДЛІТКІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ
ІНОЗЕМНОЇ (АНГЛІЙСЬКОЇ) МОВИ**

13.00.01 - теорія та історія педагогіки

АВТОРЕФЕРАТ

**дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук**

716 33 357
Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Інституті педагогіки АПН України

Науковий керівник

- кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
МИРОПОЛЬСЬКА
Наталія Євгенівна

Офіційні опоненти

- доктор педагогічних наук,
професор
ПАДАЛКА Галина Микитівна

- кандидат філологічних наук,
доцент
БАТУРСЬКА Лариса Арсентівна

Провідна установа

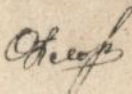
- Луганський державний
педагогічний Інститут
ім. Т. Г. Шевченка
Східноукраїнського університету

Захист відбудеться «17», 02 1996 р. о 14 годині на
засіданні спеціалізованої вченої ради Д 01.01.34 в Київському
університеті імені Тараса Шевченка (252017, м. Київ,
вул. Володимирська, 64).

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Київського
університету імені Тараса Шевченка.

Автореферат розіслано «17», 02 1996р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

 О.В. Плахотнік

ЛНБ України ім. В. Стефаника

00739449 (-)

За радикальних змін, що відбуваються нині в нашому суспільстві, пріоритетного значення набуває подальше владко-вання духовної культури особистості.

Особливе місце в цьому процесі посідає формування естетичного смаку підстаршого покоління. Саме він визначає ті емоційно-чуттєві і разом з тим усвідомлені гуманістичні критерії, за допомогою яких можна індивідуально оцінити підсику систему існуючих у суспільстві інтересів і прагнень, ідей та ідеалів. Будучи пов'язаним з розвитком творчих сутнісних людських сил, естетичний смак є одним з наймощніших засобів суспільного прогресу. Він проявляється в усіх сферах людської життєдіяльності: стосунках людей, їх поведінці, реалізації власних інтересів, потреб та ідеалів, в продуктах діяльності. Саме тому формування естетичного смаку набуває важливого загальнокультурного та ідеологічного значення.

Проблема естетичного смаку та процесу його формування здавна була предметом досліджень багатьох галузей суспільних наук. Дослідження проблеми формування естетичного смаку молодших підлітків у процесі вивчення іноземної мови ґрунтуються на фундаментальних працях філософів у галузі естетичного ставлення до навколишнього світу, концептуальних положеннях естетичного виховання (Л. Антонова, О. Буров, І. Зезин, К. Кияшенко, А. Коган, О. Ларніц, А. Молчанова, В. Разумний, В. Скатуришников); психологів з питань розвитку в учнів естетичного сприйняття і почуття, художнього мислення, схильностей і потреб, установки і диспозиції поведінки особистості (Б. Ананьєв, Л. Вольвич, Л. Виготський, Ф. Леонтьєв, С. Радлопорт, Л. Рубінштейн, В. Теплов, С. Тара-

сов, Д. Узвалзе, В. Ядов); педагогів з проблем теорії і практики естетичного виховання (В. Бутенко, Н. Волошина, С. Квятковський, Л. Коваль, В. Ліхачов, Н. Миропольська, О. Саченко, В. Сукоминський, Г. Пздалка, О. Рудницька, Т. Цвезик, Г. Жевченко та ін.).

Педагогічний аспект формування естетичного смаку полягає в тому, що, будучи процесом керованим і педагогічно регульованим, смак відображає естетичні переваги людини і залежить від змісту суджень та оцінок, ступеня творчого підходу до діяльності.

Центральним механізмом формування естетичного смаку дослідники вважають оцінну діяльність, найважливішим інструментом управління й однією з форм побудови якої є спілкування.

Спілкування служить засобом формування естетичного смаку. В процесі спілкування люди обмінюються знаннями, досвідом життя і діяльності, культурними цінностями в результаті чого складаються норми естетичного смаку, виробляється розуміння хорошого смаку.

Мова як засіб спілкування людей у всіх сферах людської діяльності має невичерпні можливості у формуванні естетичної свідомості особистості взагалі та естетичного смаку зокрема. Могутню силу слова, мови люди помітили ще в давнину, про що свідчать праці Арістотеля, Цицерона, Ломоносова. Як продукт культури, хранитель і канал передачі різноманітної інформації, мова має величезний естетичний вплив на людину. Теорія естетичної функції слова розроблена в працях О. Біленького, І. Білодіда, Л. Булаковського, Р. Будагова, В. Виноградова, В. Задорьової, А. Коваль, В. Костомарова, Л. Новікова, О. Потєбні, Л. Шерби та ін.

Питання про усвідомлення естетичної природи мови набуває особливого значення при вивченні іноземної мови. Виконні функції уроків іноземної мови, побудованих на вивченні й аналізі творів зарубіжної літератури і особливо поетичних творів в силу їх більш тонкого естетичного впливу важко переоцінити. Засвоєння культури різних народів є однією з важливих умов формування естетичного смаку. З допомогою слова ми проникаємо в інші культури, пізнаємо та передаємо свої знання, розширюємо обсяг сприйняття, збагачуємо естетичний смак.

Останнім часом з'явилися дослідження, які свідчать про увагу вчених педагогів до проблеми естетичного виховання на матеріалі вивчення іноземних мов як в школі, так і в вузі, але в них використовується не власне мова та її естетичні властивості для естетичного впливу, а допоміжні засоби, як от: музика, образотворче мистецтво, діафілми, відеофільми, різноманітна наочність тощо. Головна увага приділяється ігровій діяльності, прийомам драматизації, виразному читанню. Це роботи Н. Бабич, А. Бурлака, В. Бужинського, Н. Ціязової, К. Родкіна, С. Савиної, Г. Синельникової, Н. Шарової та ін. Названі засоби та види роботи, безумовно, активізують учнів, мобілізують їх інтерес до вивчення іноземної мови, однак в цих дослідженнях практично не висвітлюються естетичні можливості власне і н ш о м о в н о г о с л о в а як засобу формування естетичного смаку. Особливої уваги заслуговують дослідження Т. Філіп'євої, яка розробила педагогічні умови розвитку художнього смаку студентів гуманітарних факультетів засобами іноземної мови. Н. Миропопівської, в роботі котрої визначено педагогічні умови, що сприяють розвитку естетичного чуття мови учнів

на початковому етапі вивчення англійської мови; Л. Денисової, дослідження якої спрямовані на використання в естетичному вивченні внутрішніх властивих мові естетичних елементів.

Проте в педагогічній літературі нема спеціальних праць, присвячених формуванню естетичного смаку молодших підлітків в процесі вивчення іноземної мови. Необхідність же теоретичної і практичної розробки питання формування естетичного смаку засобами іншомовного слова обумовлена подальшим вдосконаленням духовної культури особистості та всезростаючою потребою у високому рівні володіння іноземною мовою, з одного боку, та низькою мовленнєвою культурою підростаючого покоління - з іншого. Адже мовна особистість починається з пробудження індивідуальної мовотворчості, яка забезпечує вільне самовираження особистості у різних сферах людського спілкування.

Вивчення нової мови створює сприятливі умови для пізнання дитиною естетичної природи слова, формування естетичного смаку.

Молодший підлітковий вік - це той період в розвитку дитини, коли естетичний елемент мови починає освоюватись активно, перетворюючись у фактор досягнення естетичної сутності мови (Л. Божович, В. Сухомлинський, П. Якобсон та ін.). В дітях цього віку живе надія на чудо, тому проникнення в таїну слова, здатність дивуватись і радіти, відкриваючи її - найперша властивість естетичного розвитку.

Таким чином, соціальна та педагогічна значимість проблеми, її актуальність і недостатнє розкриття в науковій літературі, а також потреба школи в таких дослідженнях визначили тему дисертації: " Формування естетичного

смаку молодших підлітків у процесі вивчення іноземної (англійської) мови".

Об'єктом дослідження є процес естетичного виховання молодших підлітків.

Предмет - педагогічні умови формування естетичного смаку молодших підлітків засобами іншомовного слова.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов формування естетичного смаку молодших підлітків у процесі вивчення іноземної мови.

Пристаючи до роботи над дослідженням, ми виходили з гіпотези, що процес формування естетичного смаку молодших підлітків засобами іншомовного слова стане ефективним, в разі дотримання педагогічних умов, які передбачають використання поетичних творів та систему оригінальних комплексних вправ, спрямовану на опанування виражально-зображальними засобами художньої мови.

Досягнення цієї мети стає можливим внаслідок вирішення таких конкретних завдань:

- з'ясувати науково-теоретичні передумови формування естетичного смаку молодших підлітків у процесі вивчення іноземної мови;

- виявити виражально-зображальні засоби та стилістичні прийоми англійської мови як природної основи для формування естетичного смаку молодших підлітків на уроках іноземної мови;

- розкрити зміст поняття "естетична мовна компетенція" як показника сформованості естетичного смаку;

- дослідити педагогічні умови формування естетичного смаку молодших підлітків засобами іноземної мови;

- визначити критерії відбогу поетичних творів;
- обґрунтувати запропоновану в дисертації систему комплексних вправ з поетичними творами, спрямовану на формування естетичного смаку.

Методологічною основою дослідження стали положення теорії естетичного виховання, праці видатних філософів, лінгвістів, літературознавців, психологів і педагогів з питання формування естетичного смаку та виконаних можливостей слова.

Для розв'язання поставлених завдань та перевірки вихідних положень у процесі роботи були застосовані такі методи: аналіз філософської, лінгвістичної та психолого-педагогічної літератури; спостереження за навчально-виховним процесом; анкетування, інтерв'ювання, бесіди з учителями та учнями (колективні та індивідуальні); контент-аналіз (письмові роботи учнів); ретроспективний аналіз матеріалів, зібраних автором у процесі безпосередньої педагогічної роботи в школі; педагогічний експеримент (констатуючий, формуючий, контрольний).

Дослідження виконувалося в три етапи.

На першому етапі (1989 - 1990 рр.) здійснювався вибір та обґрунтування теми; вивчалась філософська, лінгвістична, психолого-педагогічна та навчально-методична література з проблеми дослідження; визначались вихідні положення, що є теоретичною основою процесу формування естетичного смаку молодших підлітків.

На другому етапі (1991 - 1993 рр.) проводився констатуючий зріз, аналіз його результатів та пошук реальних можливостей формування естетичного смаку в процесі вивчення іноземної мови; розроблялась програма експериментального

навчання.

На третьому етапі (1994 - 1996 рр.) відбувалось експериментальне навчання, спрямоване на формування естетичного смаку засобами мистецтва слова, а також перевірялась ефективність запропонованих педагогічних умов формування естетичного смаку молодших підлітків в процесі вивчення іноземної мови.

Наукова новизна полягає у теоретичній розробці та експериментальній перевірці педагогічних умов формування естетичного смаку молодших підлітків на початковому етапі вивчення іноземної мови; розкритті змісту поняття "естетична мовна компетенція" як показника сформованості естетичного смаку; у визначенні критеріїв відбору поетичних художніх творів та етапів їх опрацювання.

Теоретична значимість дослідження виявляється у розкритті виражально-зображальних засобів та стилістичних прийомів англійської мови як природної основи для формування естетичного смаку молодших підлітків у процесі вивчення іноземної мови, в обґрунтуванні науково-теоретичних передумов формування естетичного смаку молодших підлітків на уроках англійської мови.

Практична значимість роботи полягає у розробці посібника з естетичного виховання засобами мистецтва слова, методичні рекомендації для вчителів англійської мови з формування естетичного смаку молодших підлітків у процесі вивчення іноземної мови. Створений робочий інструментарій дозволяє здійснювати на практиці науково обґрунтований відбір поетичних творів як початкового матеріалу для вивчення іноземної мови; визначені критерії відбору поетичних творів можуть бути використані

також для вибору навчального матеріалу з інших предметів гуманітарного циклу (уроки словесності, курсу риторики тощо).

А п р о б а ц і я р о б о т и: основні положення і результати проведеного дослідження обговорювались на засіданнях лабораторії естетичного виховання інституту педагогіки АПН України, на міжнародних, всесоюзних та всеукраїнських наукових конференціях і семінарах: "Цілісний процес естетичного розвитку особистості" (Москва, 1989), "Людина і суспільство" (Луцьк, 1990), "Формування творчої особистості вчителя для оновленої національної школи" (Умань, 1990), "Ментальність. Духовність. Саморозвиток особистості" (Луцьк, 1994), "Лінгво-методичні концепції навчання мови для спеціальних підлей" (Київ, 1995). Розроблені матеріали з естетичного виховання засобами іноземної мови використовуються в школі-гімназії № 59, середніх школах № 86, № 23 м. Києва, середній школі № 7 м. Полтави, № 16 м. Кіровограда, середніх школах № 1, 11 (центр естетичного виховання), № 25, № 26, школах-гімназіях № 16, № 21 м. Луцька, середніх школах № 17 м. Миколаєва, № 22 м. Херсона, педучилищі м. Володимира-Волинського.

В і р о г і д н і с т ь основних наукових положень і висновків забезпечується опорою на наукову методологію, репрезентативністю вибірки, системним аналізом теоретичного й емпіричного матеріалу.

У ході дослідження були досягнуті результати, які можуть бути сформульовані у вигляді положень, що в н о с я т ь с я н а з а х и с т :

1). Педагогічні умови формування естетичного смаку молодших підлітків, які базуються на опануванні виражаль-

но-зображальними засобами іноземної мови, сприяють удосконаленню змісту, форм і методів естетичного виховання учнів.

2). Показником сформованості естетичного смаку особистості виступає естетична мовна компетенція - сукупність мовних та позамовних фонових знань, що проявляються у мовленнєвій діяльності, спрямованій на мобілізацію інтелектуальних та емоційних можливостей особистості для оволодіння функціями мистецтва слова, розвитку естетичного чуття мови, творчої уяви, формування естетичної свідомості.

Структура та основний зміст дисертаційного дослідження

Мета та завдання визначили структуру роботи, яка складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку основної використаної літератури та додатків.

У вступі обгрунтовано вибір теми дослідження, її актуальність, теоретичне та практичне значення, визначається його мета і завдання, виміляються об'єкт та предмет дослідження, формулюються основні положення, що виносяться на захист.

Першим розділ "Проблема естетичного смаку в теорії і практиці естетичного виховання" присвячений аналізу філософської та психолого-педагогічної літератури з проблеми, що досліджується; розгляду художньо-естетичного потенціалу мови, взагалі, та англійської, зокрема, як одного із засобів формування естетичного смаку, визначення

стану розвиненості естетичної мовної компетенції молодших підлітків як показника сформованості естетичного смаку.

Аналіз сучасної вітчизняної філософської та психолого-педагогічної літератури з проблем естетики дозволяє стверджувати, що філософське розуміння естетичного смаку в основному пов'язується зі здатністю людини почувати, сприймати, усвідомлювати та оцінювати об'єктивну дійсність і мистецтво; смак особистості виражає певну міру, норму естетичної досконалості. Сучасна теорія і практика естетичного виховання не заперечує того, що розвиток естетичного смаку включає в себе спонтанні пропеси внутрішнього формування особистості (М. Верб, В. Дряпика, І. Зязюн, Т. Пвелик). Водночас науково обґрунтовується педагогічний вплив, спрямований на досягання певної виховної мети (В. Бутенко, Л. Коваль, Н. Миропольська, Г. Паладка). Ми розглядаємо категорію "естетичний смак" як властивість особистості адекватно сприймати, якісно оцінювати та творчо ставитись до явищ мистецтва й оточуючого нас світу. Єдність суджень і переживань роблять його загальносоціальним явищем і в той же час індивідуальною неповторною властивістю людини.

Входження мистецтва в духовний світ підлітка починається з пізнання краси слова. Естетична природа мови полягає в універсальності слова, в різноманітності його образних значень, що реалізуються у художньому контексті. Слово здатне активізувати і збагатити думки і почуття, виховувати естетичний смак людини, надає їй можливість пізнавати довкілля та виражати саму себе.

Проблема виявлення художньо-естетичного потенціалу мови здавна цікавила філософів, лінгвістів, поетів, письменників, видатних політичних діячів (В. Гунбольт, М. Гран-

мон. Р. де Гурло, М. Крессо, Б. Кроче, А. Мене, Л. Стери, К. Фоллер, А. Шпіцер та ін.).

Вітчизняна філологічна наука має у своєму розпорядженні фундаментальні дослідження в галузі естетики мови та мовлення, їх художнього потенціалу. Інтерес до виразних можливостей мови в найширшому розумінні завжди був характерним для багатьох вчених (О. Білецький, І. Білодід, Л. Будаковський, Р. Будагов, В. Виноградов, В. Костомаров, О. Потебня, І. Франко, Л. Жерба та ін.). Вони вважали, що рівень культури людини, її естетична вихованість, формування естетичного смаку вирішальною мірою залежать від того, наскільки література як мистецтво слова може сприяти морально-естетичному ставленню до дійсності, сприйманню предметів мистецтва, докідля і впливати на власну творчість.

Думки філологів підтримував педагог В. Сухомлинський, наголошувачи, що "людина, якія кохється сказати гарно про красу, що оточує її, людина, для якої пошуки портівного слова стали такою самою потребою, як споглядати прекрасне, здатна сприймати й усвідомлювати, оцінювати й осмислювати дійсність з догляду загальнолюдських цінностей, бо естетичне є складовою і невід'ємною частиною світогляду". Виховання засобами мистецтва слова розглядається як важлива складова системи естетичного виховання у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи.

Розглядаючи художній текст як комунікативну одиницю вишого ґатунку, слід підкреслити його центральну роль у вивченні іноземних мов. Саме художній текст є джерелом різноманітної лінгвістичної та естетичної інформації, що дозволяє ефективно використовувати його при формуванні мовних навичок, при розвитку мовленнєвих умінь. Але ще не

всі можливості художнього тексту реалізуються в повній мірі. Увагу нашого дослідження привертає естетичний потенціал художнього тексту, вміння розкривати який стимулює творчу активність учнів, задовольняє їх читацькі потреби, дає естетичну насолоду, впливає на формування естетичного смаку.

В дисертації визначаються й детально аналізуються естетико-виховні функції слова, тобто ті виражально-зображальні засоби англійської мови, пізнання яких допомагає впливати на формування естетичного смаку в процесі вивчення іноземної мови. Провідником естетичної інформації виступають естетичні елементи мови, які можуть бути класифіковані згідно рівнів: - орфоепічний, на якому з допомогою асонансу, алітерації, рими, ритму, тембру, мелодики, звукопису тощо можна підсилити виразність і смислову насиченість художнього твору; - морфологічний, де активне естетичне значення має кожен складник мови, його граматичний формант, афіксальна частинка; - лексичний, де від правильного вибору синонімів чи антонімів залежить експресивне й емоційне навантаження всього семантичного поля; - синтаксичний, де сам характер синтаксичних зв'язків між словами, тип речення, місце слова, не оформлені у якісь установлені специфічні конструкції можуть мати естетичне значення; - культурно-смысловий рівень, який передбачає вивчення процесу написання художнього твору, особливостей культури, традицій народу, що описується в творі.

Аналіз основних елементів мови художнього тексту як засобу формування цілісного, образного, емоційного, естетичного, ідейного уявлення про текст, дозволив сформулювати робоче визначення поняття "естетична мовна компетен-

ція". Це сукупність мовних та позамовних фонових знань, що проявляються у мовленнєвій діяльності, спрямованій на мобілізацію інтелектуальних та емоційних можливостей особистості для оволодіння функціями мистецтва слова, розвитку естетичного чуття мови, творчої уяви, формування естетичної свідомості. Естетична мовна компетенція виступає показником сформованості естетичного смаку.

Констатуючий експеримент проводився в т р и етапи (СМ № 11 м. Лупька - 3 класи, СМ № 25 м. Лупька - 3 класи, всього 243 учасника експерименту). На п е р ш о м у етапі були використані тести П. Торренса з метою скласти загальне враження про творчі здібності, розвиток сприймання, уяви, фантазії, асоціацій, взагалі про готовність молодших підлітків до активного спількування з об'єктами естетичного впливу. Виходячи з того, що в дослідженні передбачається починати процес засвоєння мовних багатств (у нашому випадку - англійської мови) з найпершої зустрічі з іномовним словом, д р у г и й етап констатуючого експерименту передбачав проведення нестандартних вступних уроків англійської мови у п'ятому класі, на яких ми переслідували таку мету: виявити рівень розвитку естетичної мовної компетенції молодших підлітків. Т р е т і й етапом констатуючого експерименту був аналіз літчих в Україні початкових підручників англійської мови з точки зору їх художньо-естетичної текстотексти як основного засобу навчання іноземної мови та розвитку естетичної мовної компетенції.

Результати констатуючого експерименту дозволили зробити такі висновки:

1) молодші підлітки здатні неординарно мислити, мають розвинену фантазію, з великим багатством включаються у твор-

чу діяльність на уроці, проявляють необхідний інтерес до нового предмету - іноземна мова;

2) школярі цієї вікової групи мають певну естетичну мовну компетенцію, що проявляється в здатності відрізнити емоційні відтінки слова, поетичний твір від прозового, учні виявили відчуття ритму, рими, інтонації, знання прислів'їв та приказок, деяких категорій мовознавства. Їх рівень естетичної мовної компетенції можна визначити як е л е м е н т а р н и й;

3) підручники з англійської мови для початкового етапу навчання майже не несуть в собі елементів естетичної мовної інформації, мало сприяють розвитку емоційної чутливості, формуванню естетичного смаку. В підручниках і посібниках з англійської мови головна мета полягає в розвитку виключно комунікативних навичок, і не враховується естетичний аспект навчання мови.

У д р у г о м у розділі "формування естетичного смаку молодших піллітків засобами іншомовного слова" викладено педагогічні мови формування естетичного смаку молодших піллітків у процесі вивчення іноземної мови, зроблені в результаті теоретично-експериментального пошуку, аналізуються наслідки проведеного дослідження, якими і доводиться висунута гіпотеза.

На початковому етапі навчання іноземної мови важливо, щоб читання не зводилось до вправ, що ставлять мету виробити техніку вільного сприймання і вимови слова, а стало духовною потребою дитини. Тому необхідно правильно вибирати, що читати, на яких навчальних текстах вчити читання. В підручниках англійської мови для початкового етапу, на жаль, не представлено багатьох художніх цінностей слова.

доступним розумінню учнів. Часто можна зустріти уривки з творів англійських та американських письменників, з яких вилучені всі виражально-зображальні засоби, бо авторам здається, що учні не зрозуміють незнайомі слова. Ми вважаємо, що простота стилю виявляється не стільки в тому, що незнайомі слова не вживаються взагалі, а швидше в тому, що вони зустрічаються в контексті, завдяки якому стає зрозумілим їх значення, тим самим мимовільно збагачується словник дитини. Наявність у тексті зображально-виражальних засобів мови допомагає учням проникнути в зміст оповідання, сприйняти його емоційну сторону.

Ввіяти в дитині світ молодшого підлітка може лише те, що відповідає рівневі його розвитку - розумового, емоційного, естетичного і водночас сприяє його дальшому розвитку. Тому, складаючи експериментальну програму, ми виходили з того, що в сучасній вітговидидактиці утвердився комунікативний підхід до навчання мови. За яким ми повинні не просто вчити писати і розмовляти іноземною мовою, а вчити писати і говорити адекватно ситуації спілкування. Як же відзначалось, спілкування виступає засобом формування естетичного смаку.

У процесі спілкування люди обмінюються знаннями, досвідом життя і діяльності, культурними цінностями, внаслідок чого складаються норми естетичного смаку, виробляється розуміння хорошого смаку.

Мовна картина світу використовує як еталонні логіко-граматичні уявлення про мову, свого роду її константи, так і нескінченну потенцію мови, що актуалізується в конкретних формах, які знаходять відображення в яскравих фарбах людської індивідуальності.

Ці два аспекти мови знайшли відображення в поезії. Тому, розробляючи педагогічні умови формування естетичного смаку молодших підлітків у процесі вивчення іноземної мови, вважасмо за необхідне відзначити, що поетичний текст повинен зайняти тут провідне місце, аде саме в поезії будь-яке слово, навіть найбуденніше, нічим непримітне, може стати семантично важливим і естетично значимим.

Для експериментальної програми було відібрано понад сорок віршів англійських та американських поетів (М. Аллен, Д. Алліс, Д. Бісет, В. Блек, Е. Бронте, Ф. Брук, У. Вордсворд, Р. Гарланд, Е. Дікінсон, В. Лінсей, Р. Лонгфелло, А. Мілн, І. Меріем, О. Неш, М. Парсонз, Х. Росперон, В. Сміт, Р. Стівенсон, Д. Веллес) за такими критеріями:

1) Художньо-естетична цінність :

а) милозвучність;

б) художня виразність;

в) образність, що легко сприймається і викликає почуття.

2) Вірш мусить бути коротким і легко поділятися на сегменти.

3) Чітке римування і певний ритм.

4) Відносно простий і чіткий словник вірша з мінімумом архаїзмів та застарілих слів.

5) Відносно простий синтаксис вірша.

Експериментальний матеріал крім віршів включав і спеціально розроблені завдання до них. Всі завдання, подані до віршів, були спрямовані на засвоєння орфоепічного, морфологічного, лексичного, синтаксичного та культурно-смілового рівнів мови. Опановувачи які і формуються естетичний смак. Працюючи за експериментальною програмою ми дотримувались як загальних, так і особливих естетично спрямованих

етапів роботи над поетичними творами, а саме:

1. Ознайомлення з віршем: перекопати у знанні словника, виявити естетичне навантаження кожного слова, рядка, навчитись виразному читанню твору, завчити його напам'ять.

2. Визначення мети використання вірша.

3. Презентація вірша учням. Залежно від мети, яку переслідуюмо, а також від міри зацікавленості учнів, можна видозмінювати представлення вірша.

4. Створення настрою. Передбачається використання ілюстрацій, що підколять за змістом, прослуховування музичного етюд з заплюсненими очима, щоб встановити зв'язок між змістом вірша та власним досвідом того.

5. Створення естетичної установки. Мета цього етапу полягає у виборі вихідної позиції, що впливає на всебічне, детальне читання художнього тексту, на основі якої формується загальне його сприйняття. Поразу установка змінюється, рухається від загального до часткового, від легкого до складних завдань.

6. Перевірка розуміння суті вірша.

7. Визначення півності естетичних елементів мови. Цей етап передбачає розгляд естетичних компонентів, що складають згадані вище ознаки художнього тексту (виразально-зображальні засоби мови). Відповідні запитання учителя допомагають учням розпізнавати естетичні елементи художнього тексту та розкривати їх значення.

8. Естетична оцінка вірша. Провідною ланкою в системі формування естетичного смаку на уроках мови і літератури є повноцінне сприймання творів художньої літератури. На цьому етапі учні вчать пояснювати емоції, які викликає

вірше, обґрунтовувати своє естетичне сприйняття художнього тексту, коментувати свої судження, мотивувати оцінку.

В дисертації детально описана робота за експериментальною програмою, наводяться уривки з уроків, творчі роботи учнів тощо.

Враховуючи, що молодший підлітковий вік співпадає з початковим етапом вивчення іноземної мови в переважній більшості середніх загальноосвітніх шкіл України, нам довелося визначати сформованість естетичного смаку на основі порівняння розвиненості естетичної мовної компетенції учнів експериментальних з контрольними класами.

Так, учні експериментальних класів правильно засвоїли основні естетичні категорії, навчилися естетично оцінювати явища мистецтва, мотивувати та аргументувати свої судження, відзначалися активною творчою діяльністю у процесі роботи над словом і в літєвих ситуаціях. Тобто завдяки передбаченим педагогічним умовам і системі комплексних вправ з поетичними творами, що ними користувались вчителі в експериментальних класах, учні продемонстрували в кінці експерименту яскраві якісні зміни своєї естетичної мовної компетенції, в той час як естетична мовна компетенція учнів контрольних класів залишилась на елементарному рівні. В результаті аналізу отриманих матеріалів, можна вважати вирішеними основні завдання дослідження.

На основі дисертаційного дослідження сформульовані такі загальні в и с н о в к и:

- естетичний смак виступає своєрідним виміром (міркою) естетичного розвитку людини, її світогляду і досвіду, естетичних та інтелектуальних почуттів; він інтегрує природні дані особистості та її соціальну визначеність. Уласко-

належчи духовно-природну сутність людини, ми удосконалюємо її естетичний смак і навпаки. Удосконалюючи естетичний смак, ми неодмінно приходимо до природно-духовного вдосконалення людини:

- мистецтво, якому притаманна особлива сила естетичного впливу, і є визначальним фактором естетичного виховання в цілому та формування естетичного смаку зокрема:

- незамінним засобом спілкування, точним і гнучким інструментом, за допомогою якого формується і виражається людська думка є мова, мистецтво слова, яке може бути освоєне тільки в результаті цілеспрямованого читання й аналізу художнього літературного тексту, внаслідок емоційного сприймання його як витвору мистецтва. мова художньої літератури несе не лише комунікативне навантаження, а найперше виконує естетико-виховну функцію, завдяки якій розвивається здатність розуміти і оцінювати явища реального життя, формується естетичний смак:

- аналіз підручників та навчальних посібників з англійської мови показав, що в них переважають адаптовані (за рахунок виключення емоційно-експресивного пласта лексики та стилістично забарвлених засобів мови) та складені авторами підручників тексти, які являють собою штучні мовні витвори, і не сприяють оволодінню пізнавальною та естетичною функціями мови. В той час як вивчення іноземної мови в середній школі має всі умови для повноцінного освоєння учнями основних функцій художнього слова, краса і вєдч, сила і виразність якого є найважливішим засобом впливу на особистість, облагороджування його почуттів, думок, переживань.

- робота за експериментальною програмою забезпечила

формування естетичного смаку учнів, який полягає у тому, що школярі не лише володіли лінгвістичною сумою знань, чи репродукували мовну діяльність, а в них виробились вміння активної творчої роботи зі словом. Естетичний смак починається з пробудження індивідуальної мовотворчості, що забезпечує вільне самовираження особистості в різних сферах людського спілкування, постійну внутрішню потребу школярів творити добро і красу засобами мови, виявляти це в різних мовних ситуаціях згідно мети і завдань спілкування;

- результати дисертаційного дослідження підтверджують ефективність запропонованих педагогічних умов формування естетичного смаку молодших підлітків, які передбачають використання поетичних творів, систему комплексних вправ та вищеназвану етапність роботи над художніми творами і дозволяють рекомендувати їх для впровадження в шкільну практику.

Виконане дослідження не вичерпує проблеми формування естетичного смаку. Потребують вивчення питання, пов'язані з формуванням естетичного смаку особистості в процесі вивчення інших навчальних дисциплін, з'ясування питання про можливість розвитку естетичного смаку особистості в процесі вивчення іноземної мови іншими віковими групами тощо.

Основні положення дисертації відображені в таких публікаціях автора:

1. Пoesия граматика: Книга для учителя. - Львів, 1994. - 47с. (У співавторстві).
2. Poetry of Grawhaag: Workbook for Pupils. - France. - AES, 1995. - 64p. (У співавторстві).
3. Книжная графика как средство формирования эстетического вкуса школьников // Формирование эстетического

го отношения к искусству в 6 ти т., Т. 3. М.: АПН СССР, 1991. - С. 189-191 (в соавторстве).

4. Естетичне виховання у педагогічній спадщині А. С. Накаренка // А. С. Накаренко і сучасність: Тези доп. наук.-практ. конф. - Луцьк, 1987. - С. 26-27 (в співавторстві).
5. До питання про естетичний аспект педагогічної діяльності // Проблеми формування особистості вчителя та шляхи його підготовки до всебічного розвитку учнів: Тези доп. наук.-практ. семінару. - Луцьк, 1989. - С. 177-179.
5. Педагогические условия использования книжной графики в эстетическом воспитании школьников // Целостный процесс эстетического развития личности: Тезисы докл. Всесоюз. науч.-практ. семинара. - М., 1989. - С. 110-112 (в соавторстве).
7. В. О. Сухомлинський про естетичне виховання // Творче використання педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського в умовах перебудови народної освіти в країні: Тези доп. наук.-практ. конф. - Луцьк, 1988. - С. 167.
8. О формировании эстетического вкуса // Методологические и методические проблемы курса "Человек и общество" в средних учебных заведениях: Тезисы докл. Всесоюз. научн.-практ. конф. - Луцк, 1990. - С. 81-82.
9. Про виховання естетичного смаку молодших підлітків у процесі вивчення іноземної мови // Матеріали XXXVIII наук. конф. - Ч. II. - Луцьк, 1992. - С. 340.
10. Про естетичну функцію іноземної мови // Матеріали XXXIX наук. конф. - Ч. II. - Луцьк, 1993. - С. 330
11. Естетичне виховання в професійній підготовці вчителя // Формування творчої особистості вчителя оновле-

ної національної школи: Тези доп. Всеукр. наук. - практик. конф. - Ч. I. - Умань, 1993. - С. 164-165.

12. Про естетичний розвиток і естетичну мовну компетенцію молодших підлітків // Ментальність. Духовність. Саморозвиток особистості. : Тези доп. Міжнародн. наук. - практик. конф. - Ч. II. - Київ-Луцьк. 1994. - С. 388-390. (У співавторстві).
13. Об емоціонально-експресивном пласте лексикки в учебниках иностранного языка для специальных целей // Лінгвометодичні концепції навчання для спеціальних цілей: Наук. - метод. матеріали II Міжнародної конф. - К., 1995. - С. 191-192.

Lissinska T. Forming of aesthetic taste of junior teenagers in the process of learning foreign (English) language.

The thesis for the scientific degree of the Candidate of Pedagogical Sciences on speciality 13.00.01 - the pedagogic theory and history. Taras Shevchenko Kyiv University. Kyiv, 1996.

This thesis defends pedagogical conditions of junior teenagers aesthetic taste forming in the process of learning English.

The author scientifically grounds the advisability of pedagogical conditions of aesthetic taste forming by means of foreign language as an art of a word, theoretically and experimentally demonstrates their efficiency. The results of the investigation are successfully carried out into practice of educational process at secondary school.

The author shows how the expressive means of the English language being presented to pupils help to influence

their aesthetic taste forming, promote their intellectual and cultural growth.

Лисинская Т. Ю. Формирование эстетического вкуса младших подростков в процессе изучения иностранного (английского) языка.

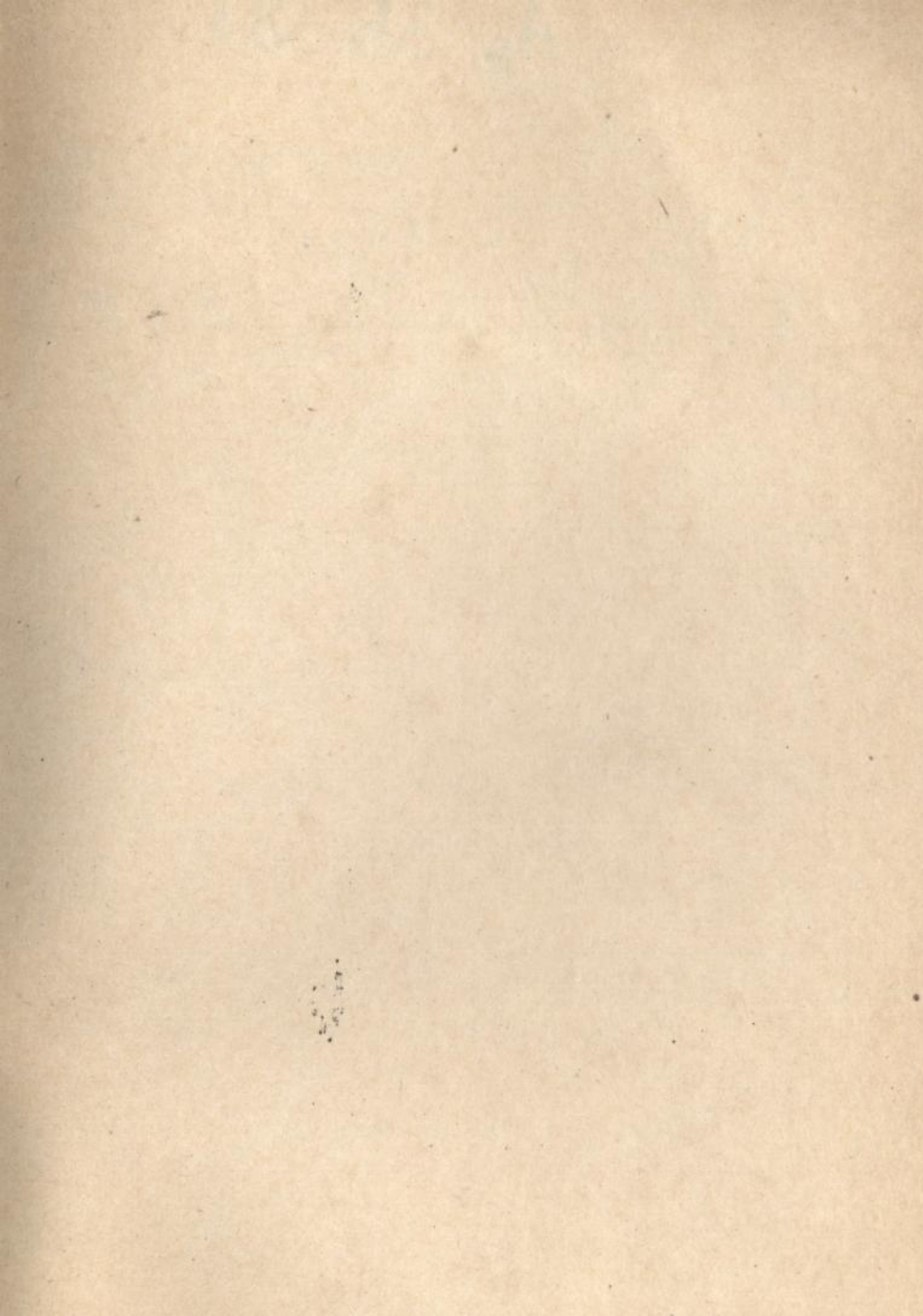
Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 - теория и история педагогики. Киевский Университет имени Тараса Шевченко, Киев, 1996.

Запидаються педагогічні умови формування естетичного смаку молодших підлітків в процесі вивчення англійської мови. Автором науково обґрунтовуються педагогічні умови формування естетичного смаку засобами мови як мистецтва слова, проводиться теоретична та експериментальна перевірка ефективності запропонованих педагогічних умов формування естетичного смаку, здійснюється практична апробація та впровадження результатів дослідження в навчально-виховний процес школи. Встановлено, що вивчення образотвірних засобів мови сприяє розвитку естетичного смаку, підвищує інтелектуальний та культурний рівень особистості.

Ключові слова: формування естетичного смаку, мовлення, образотвірні засоби мови, молодші підлітки, спілкування, естетична мовна компетенція.

103 967
603 Тираж 100
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ
м. Тернопіль, Печерський 37

AB 35.387